

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Ewolucja międzynarodowego prawa kosmicznego w perspektywie współczesnego postępu technologicznego”

Dnia 4 października 1957 r. po raz pierwszy w historii pokonano granicę przestrzeni kosmicznej przez wypuszczenie na orbitę satelity pn. „Sputnik 1”, następnie pierwszy lot człowieka w przestrzeni kosmicznej wykonano 12 kwietnia 1961 r. Są to nadzwyczajne osiągnięcia w dziejach ludzkości, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że od pierwszego lotu człowieka samolotem, który miał miejsce 17 grudnia 1903 r. i trwał niecałą minutę, nie minęło nawet 60 lat. Jest to dowód na postępujący coraz szybciej rozwój technologiczny, który najbardziej uwidacznia się poprzez zastosowanie nowych rozwiązań w zakresie użytkowania przestrzeni kosmicznej.

Nowy obszar, do którego człowiek uzyskał dostęp, wiązał się również z potrzebą regulacji działalności i wprowadzenia zasad, według których należało postępować. Analogiczne procesy miały miejsce w przypadku ustalania postanowień dotyczących Antarktydy, morza otwartego i dna morskiego, czyli stref znajdujących się poza jurysdykcją państwową. W związku z tym, w początkowych etapach użytkowania przestrzeni kosmicznej oraz intensywnym okresie eksploracji na tle zimnowojennej rywalizacji mocarstw, stworzono szereg traktatów, które ustanowiły system międzynarodowego prawa kosmicznego. Najważniejszymi i powszechnie zaakceptowanymi traktatami w tym zakresie są:

- Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi z dnia 27 stycznia z 1967 r.;

- Umowa o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną z dnia 22 kwietnia 1968 r.;
- Konwencja o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne z dnia 29 marca 1972 r.;
- Konwencja o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną z dnia 14 stycznia 1975 r.

Rozwój technologiczny jednak nadal postępuje, sprawiając, że przestrzeń kosmiczna staje się bardziej dostępna, nie tylko dla państw, ale również podmiotów prywatnych. Wraz z nowymi inwestycjami, szczególnie podejmowanymi przez przedsiębiorców, powstają nowe sposoby wykorzystywania przestrzeni kosmicznej, zwłaszcza dotyczące eksploatacji zasobów w przestrzeni kosmicznej oraz turystyki kosmicznej, jak również radzenia sobie z zagrożeniami stwarzanymi przez zjawisko śmieci kosmicznych.

W przedmiotowej rozprawie postawiono tezę, że z uwagi na niejasną konstrukcję przepisów umów składających się na międzynarodowe prawo kosmiczne oraz brak bardziej szczegółowego uregulowania kwestii dotyczących użytkowania przestrzeni kosmicznej, prawo kosmiczne ulega swoistej ewolucji, aby zagospodarować luki prawne uwidaczniające się na tle współczesnych sposobów użytkowania przestrzeni kosmicznej. Ta ewolucja odbywa się pod wpływem kilku czynników, szczególnie:

- praktyki państw;
- zawierania nowych porozumień, których celem jest wpłynięcie na interpretację obowiązujących przepisów oraz;
- opracowywania na forum międzynarodowym wytycznych dot. użytkowania przestrzeni kosmicznej, które przybierają formę *soft law*.

Niniejsza praca pokaże, jak zmienia się ponad półwieczna wykładnia regulacji prawa międzynarodowego, i jaki ma to wpływ na współczesne możliwości wykorzystania przestrzeni kosmicznej.

Teza będzie dowodzona głównie na podstawie trzech zagadnień będących centralnymi punktami aktywności podejmowanych w przestrzeni kosmicznej przez różne podmioty, od państw, po prywatne przedsiębiorstwa. Tymi zagadnieniami są:

- wydobywanie surowców w przestrzeni kosmicznej;
- turystyka kosmiczna – transport osób niebędących kosmonautami w przestrzeni kosmicznej;
- odpowiedzialność za zanieczyszczenie orbity ziemskiej śmieciami kosmicznymi.

Pytaniem pomocniczym, jakie zostało postawione podczas dowodzenia tezy jest, czy pomimo zachodzącego procesu ewolucji *vide* reinterpretacji obowiązujących postanowień, prawo kosmiczne jest w stanie objąć swoimi regulacjami wszystkie nowe rodzaje działalności kosmicznej?

Zasadniczym celem pracy jest zbadanie, czy możliwy jest dalszy rozwój działalności w przestrzeni kosmicznej w ramach obecnie funkcjonującego międzynarodowego prawa kosmicznego, pomimo rosnącej tendencji państw do zawierania oddzielnych porozumień oraz ignorowania do pewnego stopnia – gdy służy to interesowi strony – wytycznych powstających w formie *soft law*. Sprowadza się to do ustanowienia hipotezy, że aktualny kształt umów międzynarodowego prawa kosmicznego nie pozwala na objęcie swoimi ramami regulacyjnymi wszystkich aspektów działalności kosmicznej, które wynikają ze współczesnego użytkowania przestrzeni kosmicznej. W związku z tym wymagane jest, aby przyjąć w tym celu nowe przepisy, które uzupełniłyby obecny skład prawa kosmicznego.

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów, podzielonych na podrozdziały, z których ostatnie stanowią wnioski dotyczące omówionego zagadnienia. Każde z poruszanych zagadnień zostało poddanych analizie na tle rzeczywistych działań mających miejsce w przestrzeni kosmicznej, w które zaangażowane są różne podmioty oraz planów przyszłych działań.

Rozdział pierwszy służy przedstawieniu najważniejszych źródeł prawa, z których składa się obecnie obowiązujące międzynarodowe prawo kosmiczne. Naświetlona została jego geneza oraz opisano zasady w nim panujące. Co więcej,

zasygnalizowano problemy, które z nich wynikają w zestawieniu ze współczesnymi sposobami wykorzystania przestrzeni kosmicznej.

Rozdział drugi koncentruje się wokół planów wydobywania surowców z przestrzeni kosmicznej i eksploatacji jej zasobów przez różne podmioty, na kilka sposobów. Wskazano co stanowi na gruncie regulacji międzynarodowego prawa kosmicznego potencjalnie największą przeszkodę w zrealizowaniu tych planów. W tym kontekście szczególnej analizie została poddana kwestia doktryny wspólnego dziedzictwa ludzkości i jej obowiązywania w powszechnie uznanych umowach. Ponadto, w niniejszym rozdziale dokonano również rozróżnienia podmiotów prywatnych od podmiotów państwowych oraz rozważono, czy te pierwsze podlegają pod obowiązujące przepisy umów składających się na międzynarodowe prawo kosmiczne.

Rozdział trzeci omawia najnowsze przedsięwzięcie komercyjne, w które zaangażowali się najważniejsi aktorzy sektora prywatnego, czyli świadczenia usługi wynoszenia w przestrzeń kosmiczną osób, które nie są kosmonautami, nazwanego „turystyką kosmiczną”. W niniejszym rozdziale opisano typy takiej działalności oraz przeanalizowano występowanie kolizji reżimów prawnych pochodzących z innych gałęzi prawa międzynarodowego, zwłaszcza pomiędzy prawem lotniczym a prawem kosmicznym. Ponadto, omówiona została kwestia osoby turysty kosmicznego i jego statusu w świetle międzynarodowego prawa kosmicznego.

W rozdziale czwartym dokonano analizy zjawiska śmieci kosmicznych oraz zagrożenia, jakie stanowi dla przyszłości prowadzenia działalności w przestrzeni kosmicznej. W niniejszym rozdziale szczególnie skupiono się na znaczeniu pojęć „obiekty kosmiczne” i „śmieci kosmicznych”, ich wzajemnej zależności oraz wynikających z tego obowiązków państw zaangażowanych w prowadzenie działalności kosmicznej. Dodatkowo, podjęto rozważania nad odpowiedzialnością państw za ochronę środowiska okołozemskiego, która wynika z Układu o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z księżycem i innymi ciałami niebieskimi, sporządzonego w Moskwie, Londynie i Waszyngtonie dnia 27 stycznia 1967 r., jak również mechanizmy obowiązujące w szeroko pojętym prawie międzynarodowym, które mogłyby pozwolić państwom na wypełnianie swoich zobowiązań dotyczących tych kwestii.

Na końcu rozprawy znajduje się zakończenie stanowiące podsumowanie pracy, obejmuje wnioski z analizy poszczególnych zagadnień i weryfikację hipotezy badawczej. Rozprawę zamyka załącznik bibliograficzny, obejmujący wykaz pozycji zwartych artykułów naukowych, aktów prawa międzynarodowego, orzeczeń Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz źródeł internetowych, z których czerpano rzeczywiste informacje.

Niniejsza praca posiada charakter syntetyczny, w jej tworzeniu opierano się na kilku metodach badawczych. Najistotniejsze znaczenie miała metoda prawnoporównawcza, głównie w celu poszukiwania definicji pojęć pojawiających się zarówno w umowach składających się na międzynarodowe prawo kosmiczne (np. „*res communis*”, „załoga statku kosmicznego”, „obiekt kosmiczny”, „śmieci kosmiczne”), jak i piśmiennictwie naukowym powstającym w związku z najnowszymi sposobami wykorzystania przestrzeni kosmicznej (np. „astrogórnictwo”, „turysta kosmiczny”), a także różnych poglądów i stanowisk w zakresie kształtowania nowych porozumień międzynarodowych (np. *Artemis Accords*). Została również zastosowana, aby kompleksowo przestudiować podobieństwa i odmienności tych samych pojęć, które pojawiają się w szeregu różnych umów regulujących inne dziedziny prawa międzynarodowego (np. zasada niezawłaszczalności znajdująca się zarówno w Układzie o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z księżycem i innymi ciałami niebieskimi z 1967 r. oraz Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzonej w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r.). W znacznym stopniu wykorzystano również metodę egzegezy oraz pomocniczo zastosowano również w ograniczonym zakresie metodę historycznoprawną, głównie w celu wykazania intencji twórców umów międzynarodowego prawa kosmicznego przy opracowywaniu poszczególnych regulacji w nich zawartych.

Słowa kluczowe: międzynarodowe prawo kosmiczne, użytkowanie przestrzeni kosmicznej, astrogórnictwo, turystyka kosmiczna, obiekt kosmiczny, śmieci kosmiczne, ochrona środowiska okołozemskiego.